

A „Bereményi-korszak”

(Szubjektív válogatás a „Bereményi-korszak” recenzióiból...)

Bereményi Géza darabokat írt és rendezett Zalában, művészeti vezető és rendező volt, akinek stílusa, ízlése, világszemlélete, mondhatnánk: meghatározta egy időre a város színházi életét. Ez volt a „Bereményi-korszak” Zalaegerszegen. Ebben társa és kollégája volt Bagó Bertalan, aki gyakorta rendezte is Bereményi darabjait. Drámái: *Az arany ára* 1998-ban, a *Shakespeare királynője* 2001-ben, *Laura* 2007-ben került színpadra. Heinrich Böll regényéből készült színpadi verzióként a *Katharina Blum elvesztett tisztessége* 1999-ben, az *Ifjparkot* Várkonyi Mátyással jegyezték közösen, 2002-ben. *Az ajtó* pedig Szabó Magda regényének színpadi átdolgozásaként 2005-ben került bemutatásra, Szabó Magda részvételével a premieren. A saját darabok mellett megrendezte Zalaegerszegen Shakespeare *Lear királyát*, Dürrenmatt-tól *Az öreg hölgy látogatását*, a *Régimódi történetet* Szabó Magdától, az *Üvegcipőt*, Molnár Ferenc darabját.

A Lear...

Úgy tűnik, a méltóság, az érdemesség az a kulcsszó, ami közel vihetett minket ehhez a zalaegerszegi Lear-hez, összekapcsolva Shakespeare korát a mával, amiben élünk. Olyan szavak ezek, amik akár avítnak is tűnhetnek, hiszen mást sem látunk a hétköznapiakban, mint az érdem könnyen elveszíthetőségét, az érdek győzelmét, a méltóság meghurcolását. A színház varázslata azonban arra a két-három órára visszavisz minket abba a világba, ahol a méltóság és a rend kulcsszavai varázsszóként működnek, a hamleti „kizökkent idő” a halál árán, de visszaállítható. Ez a tragédia kiváltsága, a katarzisz, ami megtisztít, fölemel, mutatja meg a világban működő rend lehetőségét, megvalósíthatóságát.

Az öreg hölgy látogatása...

Ha most továbblépünk a majdnem mába, már ott is vagyunk Dürrenmatt kisvárosában, Güllenben, ahol éppen kiárusítanak egy lelket, jóllehet bűnös lelket, akinek bűne okot ad a bűnhődésre, de nem ad okot arra, hogy apránként árulják ki, mint egy szatócsbolti végkiárusításban. A végső trouvaille és a legnagyobb adu ász a darab rendezésében a médiabulivá, egyenes adássá avanszált végjáték, amikor a darabokra tört és ettől emberségéhez visszatalált Ill-ért cserébe átvehetik a júdáspénzt. Mi ez, ha nem a „kizökkent idő” újabb variánsa, ahol megint csak a halál árán talált vissza a hős önmagához, ha úgy tetszik, önmaga tiszta képletéhez, a morális emberhez! Itt már nincsenek kísérők és segítők, Illnek már

nem jutott Kent és Szegény Tamás, sem a Bolond, mint Learnek, ő egymaga van egy ellenséges világgal szemben, aminek csavarjaként ő sem – efelől Dürrenmatt nem hagy kétséget bennünk – viselkedne másként. Az idő valóban kizökkent, olyan világban élünk, ahol a deklarált erkölcs és a valós cselekvés még csak köszönőviszonyban sincsenek.

Üvegcipő...

Nem Shakespeare, nem Dürrenmatt, „csak” egy drámaíró a század elejéről, akit Molnár Ferencnek hívtak, és aki a kisszerűségek nagymestereként a majdnem igazat mutatja meg, az élhető élet illúziójának világába visz el. Nem kell morálról és ide-oda zökkent időről és egyebekről gondolkodni, csak figyelni a sziporkázó párbeszédet, élvezni a mesét, ami majdnem igaz, egy kicsit az is, de mégis a helyére kerül minden, ahogyan a terített asztalon a kés és a villa.

Molnár egyik legköltőibb figurája a kis cseléd lány, idilli, idealizált mégis élettelen valóságos. Ereje abban a feltétel nélküli rajongásban van, amivel még az önmagát prózai valóságában szemlélő, illúziótlan bútorasztalos megváltására is képes. Ennek a kisvilágnak is megvannak a törvényei, ahogyan Illt befolyásolta a maga Gullenje, Adél asszonyt is befolyásolja a szomszéd hentes, a szemben lakó iparos, és persze a plébános véleménye. Minden akkor van jól, ha el tudjuk hitetni, hogy az. A grófi metresszből így lesz tisztességes panziósné, a titkos szeretőből (mindkettőből!) tisztos szobaúr. Ismerős világ, még ha a húszas évek pesti szófordulataival halljuk is vissza a mindennapi vitáinkat, pletykáinkat, kicsi és nagy árulásainkat.

Régimódi történetet... Laura...

Két színházi előadás, két különböző korszak, az egyik történetstől századok választanak el, a másik nemrég még a főcímeiken volt látható (Az egyiket rendezte, a másikat írta Bereményi Géza). Mert ki emlékszik már a kálvinista Róma szigorú cívis világára, de ki ne tudna az ügynökbotrány legújabb fejleményeiről! Szabó Magda Régimódi története a 19. és a 20. század fordulóján játszódik, Bereményi Géza Laurája a 20. és a 21. század fordulóját veszi középre. Közben minden megváltozott, kétszer fordult meg a társadalmi berendezkedés, új és új eszmék, eszmélések, csalások és csalódások estek meg velünk, estek meg a szerzőkkel. Nagyon más a világ, mondhatnánk, pedig a sok más mellett a hasonlót is érezhette a figyelmes néző, bár majd 60 év különbséggel született a két mű.

Berményi Laurájának vesszőfutása egy dologban nagyon is hasonlít Szabó Magda asszonyainak, a szigorú erkölcsű és erős akaratú Rickl Máriának, és unokájának, Jablonczay Lenkének elfojtott érzelmektől parázsló történetéhez: ez pedig a szenvedély. Szünetes és szabad asszonyokról mesél Szabó Magda és Bereményi Géza, akik a kor adta kikapukat kihasználva képesek voltak erősek és bátrak maradni, egy férfiuralmú világban megőrizni jellemüket és irányítani – a megadott határok között – a sorsukat. Egy szabad és magát megadni nem képes, bátor és szenvedélyes lány Laura is, akit nem kábítanak el hamis jelszavak, nem bocsátkozik piszkos alkukba, még az aluljáró mocskát is szívesebben viseli, mint a hazugságot. A volt barátok, közöttük a besúgó is, ma már mind zsíros állásokban ülnek, vagy a parlament bársonyszékéből igazgatják a már idézett szép új világot.

Az ajtó

A szomorúságon túl – s ezt Bereményi Géza nagyon is tudja, létezik a csoda, s ennek lehetséges lehetetlenségét meg is mutatja Az ajtóban, ismét Szabó Magda alaptörténete. Nyilván nem véletlenül éppen ezt választotta, egy olyan író történetét, aki legalább annyira szenvedélyes és erős karaktereket teremtett, mint ő maga. Emerenc figurájában az Eldorádó Monoriája, Róza asszonya jelenik meg egy másik

alakváltozatban. Emerenc sem fogadja el a látszatvilágot, csak egyetlen valóságos út létezik a számára – a természetesség, hűség az eleven élethez. Nem dacol a társadalom által állított szabályokkal; egyszerűen nem vesz róluk tudomást. Független individuum, aki nem birtok, mert nem birtokol; viszonyrendszere az emberekkel és a természettel, állatokkal valamely ősi, mély, szinte transzcendens tudásra épül. Az így kialakított belső rendjét, melynek saját örök törvénye: „Maradj önmagadhoz hű és ember!”, Emerencnek őriznie kell, s emiatt időnként rejtőzködni kényszerül az „ajtó” vagy kendője mögé. De a tudás megosztása ugyanúgy természetes feladat az ő világában, ezért az ajtó a megfelelő pillanatban ki is tárul. A pillanatot fel kell ismerni és meg kell érteni, az ajtónyitásra méltóvá válni – a másik félnek is. A darabbéli író nő rádöbbenése erre a tapasztalatra – maga a mű. A dráma elsősorban éppen ennek a tapasztalatnak a megfogalmazása, annak a megvilágosodása, hogy már nem lehetséges ez a fajta „tisztá” létezés, mert törésre, halálra ítéltetett a modern világ törvényei szerint.

(A szerző teljes recenziói a Pannon Tükörben jelentek meg.)

Egri Kati - Emerenc, Bánsági Ildikó - Író nő - az Ajtóban

